

Problematika mezinárodních únosů dětí

Jak řešit problematiku
mezinárodních únosů dětí

Co by měl rodič vědět předtím, než vycestuje s dítětem do jiného státu nebo se rozhodne řešit rodinnou situaci návratem z cizího státu do České republiky s dítětem

Manželství uzavíraná mezi občany různých států nebo stěhování rodin za účelem usazení se v jiném státě nejsou v současném světě otevřených hranic žádnou výjimkou. Mladí lidé často odjíždějí do zahraničí za prací nebo za studiem, potkávají nové přátele a mnohdy i životní partnery. Během šťastných chvil v počátcích vztahu či manželství si jen málokdo uvědomí, jaké zvláštní důsledky mohou vyvolat případné pozdější neshody. Tyto situace bývají nejtěživější, dotýkají-li se dětí. Oba partneři by si proto od počátku měli být plně vědomi všech možných následků, které by mohli svým jednáním při vzájemných neshodách vyvolat.

Je zapotřebí si uvědomit, že každá země má jiné zvyky a pravidla, ale i jinou právní úpravu výchovy, výživy a styku rodiče/rodičů s dítětem/děti.

Dojde-li k neshodám mezi rodiči, stává se dítě, bohužel, často předmětem a v důsledku toho i obětí sporu. Mnohdy je dítě svědkem dlouhého emočního konfliktu mezi rodiči, kterému vůbec nerozumí. Rozhodne-li se jeden z rodičů vyřešit situaci odchodem s dítětem od druhého rodiče bez jeho souhlasu do jiného státu, včetně státu, odkud pochází, může mít jeho jednání závažné právní následky. Může se tím dopustit protiprávního zásahu nejen do práv druhého rodiče k dítěti, ale i do práv dítěte. Úmluva o právech dítěte zaručuje každému dítěti mimo jiné právo na péči obou rodičů, právo na ochranu před oddělením od rodičů proti jejich vůli a před nezákonným přemístováním do zahraničí a nenavrácením zpět.

Informace o tom, jak nejlépe postupovat, lze získat u státních institucí a organizací v zahraničí (tzn. ty organizace, které mají na starosti péči o rodinu a dítě), zastupitelských úřadů České republiky v zahraničí a Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí v Brně (lze využít e-mailový, telefonický kontakt).

I. Kdy a na základě čeho je odchod s dítětem od druhého rodiče (nebo nositele rodičovských práv) protiprávní?

Nejpoužívanějším nástrojem na mezinárodní úrovni je haagská Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí z roku 1980, která vstoupila pro Českou republiku v platnost 1. 3. 1998 a byla vyhlášena ve Sbírce zákonů pod číslem 34/1998 Sb. (dále jen Úmluva).

Podle této úmluvy je **protiprávní**:

- a) přemístění dítěte do některého ze smluvních států nebo
- b) zadržení dítěte v některém ze smluvních států,

jestliže:

- tím bylo porušeno právo péče¹ druhého rodiče (nebo nositele rodičovských práv, kterým může být jiná osoba než rodič i instituce), které má buď společně nebo samostatně, a toto právo vyplývá z právního řádu státu, v němž dítě mělo své obvyklé bydliště bezprostředně před přemístěním nebo zadržením (tím je myšleno, že právo může vyplývat ze zákonů, ze soudního nebo správního rozhodnutí nebo z platně uzavřené dohody),
- v době přemístění nebo zadržení bylo toto právo skutečně vykonáváno, společně nebo samostatně, nebo by bylo takto vykonáváno, kdyby bylo nedošlo k přemístění či zadržení, a
- dítě nedosáhlo věku 16 let.

---

¹ Právo péče o dítě zahrnuje pro účely Úmluvy mimo jiné právo určit místo obvyklého bydliště dítěte. Právo na styk s dítětem zahrnuje právo odvést dítě na omezenou dobu do jiného místa, než je obvyklé bydliště dítěte.

Obvyklým bydlištěm dítěte se rozumí ta země, ve které dítě nějaký čas skutečně žilo, kde navštěvovalo předškolní nebo školní zařízení, dětské kroužky, kde má dítě své kamarády, tzn. je to ta země, ke které má dítě určité vazby.

V těchto případech nelze odkazovat na státní občanství (dítěte, rodiče) nebo trvalý pobyt (dítěte, rodiče), rozhodující je „obvyklé bydliště“.

Smyslem Úmluvy je rychlé obnovení původního stavu před únosem, a to navrátit rychlé dítě zpět do místa jeho dosavadního obvyklého bydliště před únosem, aby bylo posléze rozhodováno o úpravě poměrů k dítěti.

Každá situace dítěte musí být posuzována individuálně i s ohledem na zájem dítěte.

Úmluva je závazná pro Českou republiku. V Úmluvě se uplatňuje princip vzájemnosti, tzn. Úmluva se použije pro případy, kdy Česká republika navrací děti z České republiky do jejich obvyklého bydliště, tzn. do zahraničí, tak i pro opačné případy, kdy dle této Úmluvy se navrací děti do České republiky.

Mimo jiné Úmluva ve svém čl. 21 upravuje i „právo styku s dítětem“.

Mezi členskými státy Evropské unie je navíc haagská Úmluva doplněna **Nařízením Rady (ES) č. 2201/2003 z 27. 11. 2003** (zkratka Brusel IIa nebo IIbis) o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000 (zkratka Brusel II, dále jen Nařízení). Toto Nařízení navíc upřesňuje, že:

– péče o dítě se považuje za vykonávanou společně v případě, kdy podle rozhodnutí nebo ze zákona jeden z rodičů (nebo jiný nositel rodičovských práv) **nemůže rozhodnout o místě bydliště dítěte bez souhlasu druhého rodiče** (nebo jiného nositele rodičovských práv). Z toho vyplývá, že se nejedná o faktickou, ale právní situaci. **Není tedy rozhodující, zda druhý rodič svá práva skutečně může vykonávat a vykonává, ale to, jestli mu jsou zákonem nebo rozhodnutím přiznána.**

II. Jaké právní následky může mít protiprávní přemístění nebo zadržení dítěte?

1. Navrácení dítěte

Haagská úmluva umožňuje rodiči (nebo jinému nositeli rodičovských práv), který tvrdí, že dítě bylo neoprávněně přemístěno nebo zadrženo, požádat příslušné orgány (jedná se o tzv. „ústřední orgány“; v České republice je jím Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí se sídlem v Brně) o pomoc při zajištění návratu dítěte. Selžou-li pokusy o zajištění dobrovolného navrácení dítěte nebo dosažení smírného řešení, může o návrhu na navrácení dítěte rozhodovat soud ve státě, v němž se nachází dítě. Soud nařídí navrácení dítěte, jestliže:

- zjistí, že dítě bylo protiprávně přemístěno nebo zadrženo (**důkazní břemeno přitom nese ten, kdo tvrdí, že dítě bylo neoprávněně přemístěno nebo zadrženo**) a
- ode dne protiprávního přemístění nebo zadržení do dne zahájení soudního řízení neuplynula **doba delší než jeden rok**. Pokud se však dítě nesžilo s novým prostředím, může soud rozhodnout o navrácení, i když tato lhůta byla překročena.

Řízení o navrácení dítěte není řízením o úpravě poměrů k dítěti. Soud nerozhoduje o tom, komu má být dítě svěřeno do péče ani neupravuje styk s dítětem. Účelem řízení je pouze navrátit dítě do státu, v němž mělo před neoprávněným přemístěním nebo zadržením obvyklé bydliště. Bude-li zapotřebí poměry k dítěti upravit, měly by tak učinit soudy v tomto státě.

Kdy není soud povinen nařídít navrácení?

- pokud bylo soudní řízení zahájeno po uplynutí jednoho roku ode dne protiprávního přemístění nebo zadržení a prokáže-li se, že se dítě sžilo se svým novým prostředím,
- pokud strana, která s navrácením nesouhlasí prokáže, že rodič (nebo jiný nositel rodičovských práv), který měl o osobu dítěte pečovat, ve skutečnosti právo péče o dítě v době přemístění nebo zadržení nevykonával a nebo s přemístěním nebo zadržením souhlasil či se s ním později smířil,
- pokud strana, která s navrácením nesouhlasí prokáže existenci vážného nebezpečí, že by návrat dítě vystavil fyzické nebo duševní újmě nebo je jinak dostal do nesnesitelné situace,
- zjistí-li soud, že dítě s návratem nesouhlasí za podmínky, že dosáhlo věku a stupně vyspělosti, v němž je vhodné k jeho stanovisku přihlížet,
- pokud by navrácení bylo v rozporu se základními zásadami státu o ochraně lidských práv a základních svobod.

V této souvislosti je třeba upozornit na zvláštní režim, který zavádí ve vztazích mezi členskými státy Evropské unie výše zmíněné Nařízení. Soud nemůže zamítnout navrácení dítěte, pokud strana, která navrhla navrácení, nedostala příležitost být vyslechnuta. Vyslechnuto musí být i dítě, je-li výslech vhodný vzhledem k věku nebo stupni vyspělosti dítěte.

Soud není povinen nařídít navrácení dítěte, pokud by návrat dítě vystavil fyzické nebo duševní újmě nebo je dostal do nesnesitelné situace (haagská Úmluva). Na druhé straně Nařízení je mnohem více razantnější, tzn. umožňuje navrácení dítěte a vystavení dítěte takové újmě, pokud je prokázáno, že orgány členského státu původu přijaly nebo jsou připraveny přijmout vhodná opatření k zajištění ochrany dítěte po jeho navrácení.

Rozhodnutí soudu jednoho členského státu o nenvrácení nemusí být definitivním rozhodnutím o tom, že dítě má v tomto státě zůstat. Rozhodne-li totiž následně soud v jiném členském státě, který je příslušný k rozhodnutí o poměrech k dítěti, že se dítě svěruje do péče rodiče žijícího v tomto státě (zpravidla půjde

o členský stát, z něhož bylo dítě neoprávněně přemístěno), bude takové rozhodnutí automaticky vykonatelné ve všech členských státech, tedy včetně státu, jehož soudy předtím rozhodly o nenavrácení. Stejně vykonatelné bude i jakékoli rozhodnutí o právu na styk s dítětem.

2. Nebezpečí trestního stíhání

Podle práva některých států může být rodič, který protiprávně přemístí nebo zadrží dítě, trestně stíhán. Jedná se např. o Rakousko, Kanadu, Francii, Německo, Finsko, Polsko, Velkou Británii a Spojené státy americké, ale i další země.

III. Jakým způsobem mám postupovat, abych uchránil(a) dítě i sebe nepříznivých právních následků?

- V první řadě se pokusit o **smírné vyřešení neshod** v rodině. Pokud bude takové řešení možné, je vhodné uzavřít písemnou dohodu o poměrech k dítěti a případně ji nechat ověřit příslušným orgánem (bude vždy záležet na právním řádu státu, v němž se dohoda uzavírá, jakou formou má být uzavřena a který orgán je případně příslušný k jejímu ověření – např. notář, správní orgán nebo soud).
- Ke smírnému řešení je možné využít i pomoc specializovaných mediátorů (např. v České republice Asociace mediátorů, www.amcr.cz).
- Nebude-li možné dosáhnout smírného řešení, obrátit se na **místní** orgán (příslušný orgán, zpravidla soud) a požádat o úpravu poměrů k dítěti.

– Rozhodnu-li se s dítětem vycestovat do jiného státu:

– měl(a) bych si nejprve zajistit písemný souhlas druhého rodiče,

– je-li dítě svěřeno do mé péče, měl(a) bych se ujistit, zda podle práva státu, v němž má dítě obvyklé bydliště, nepotřebuji k vycestování s dítětem souhlas druhého rodiče, a pokud ano, pak si jej nejlépe v písemné podobě obstarat od druhého rodiče,

– je-li dítě svěřeno do mé péče, měl(a) bych se ujistit, zda podle práva státu, v němž má dítě obvyklé bydliště, nepotřebuji k vycestování s dítětem souhlas druhého rodiče, a pokud ano a druhý rodič neposkytne souhlas s vycestováním, zajistit si rozhodnutí soudu v dané věci.

– Je-li důvodem pro můj odchod s dítětem do jiného státu domácí násilí:

– měl(a) bych v první řadě tuto skutečnost oznámit místním příslušným orgánům (zpravidla policejním nebo sociálním), případně se obrátit na některou z nevládních organizací poskytující pomoc obětem domácího násilí,

– zajistit si písemná potvrzení, kterými bych v případě potřeby později mohl(a) prokázat existenci domácího násilí (např. lékařské zprávy, policejní protokoly, zprávy sociálních úřadů, rozhodnutí).

Oběti domácího násilí na území České republiky se mohou od 1. 1. 2007 u českých soudů domáhat vydání předběžného opatření, kterým soud nařídí vykazání osoby, která se domácího násilí dopouští, ze společného obydlí a zakáže této osobě navazovat kontakty s napadenou osobou (napadenými osobami).

IV. Jak rozhoduje český soud v řízení o navrácení nezletilého dítěte (do zahraničí) ve věcech mezinárodních únosů dětí?

V České republice je určen speciální soud pro řízení o navrácení dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí a jím Městský soud v Brně.

Podmínky řízení před soudem upravuje zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Účastníky řízení o návrhu na navrácení nezletilého dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí podle haagské Úmluvy nebo příslušných Nařízení Evropského společenství jsou:

- a) ten, jehož právo na péči o dítě, vykonávané podle právního řádu státu, v němž dítě mělo svůj obvyklý pobyt bezprostředně před přemístěním nebo zadržením, bylo porušeno (**žalobce**),
- b) ten, kdo právo na péči o dítě, vykonávané podle právního řádu státu, v němž dítě mělo svůj obvyklý pobyt bezprostředně před přemístěním nebo zadržením, porušuje (**žalovaný**),
- c) **dítě (zastoupené opatrovníkem).**

V řízení o navrácení dítěte rozhoduje soud rozsudkem. O ostatních věcech rozhoduje soud usnesením.

V řízení o navrácení dítěte nelze přerušit řízení z důvodů uvedených v části třetí zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, s výjimkou důvodu uvedeného v § 109 odst. 1 písm. d) (tzn. soud přeruší řízení, jestliže rozhodl, že požádá Soudní dvůr Evropských společenství o rozhodnutí o předběžné otázce), a prominout zmeškání lhůty. Nelze také podat žalobu na obnovu řízení a žalobu pro zmatečnost.

Soud činí i bez návrhu vhodná opatření k zajištění podmínek pro navrácení dítěte, přičemž zejména učiní opatření k:

- a) **soudnímu dohledu nad pohybem dítěte na území státu,**
- b) **zabránění dítěti opustit území státu bez souhlasu soudu,**
- c) **zabránění narušení osobních vazeb mezi dítětem a žalobcem.**

Soud na návrh žalobce rozhodne též o **prozatímní úpravě styku žalobce s dítětem**, osvědčí-li žalobce právo na péči o dítě.

O přijetí vhodných opatření soud rozhoduje bezodkladně, zpravidla bez slyšení účastníků.

Soud ve lhůtě 3 dnů od zahájení řízení žalovanému usnesením uloží, aby se ve lhůtě 7 dnů od doručení usnesení ve věci písemně vyjádřil a aby v případě, že s návrhem na navrácení dítěte nesouhlasí,

- a) ve vyjádření vyličil rozhodující skutečnosti, na nichž staví svoji obranu,
- b) k vyjádření připojil listinné důkazy, jichž se dovolává,
- c) označil důkazy k prokázání svých tvrzení, jakož i uvedl, zda se vzdává práva účasti na projednání věci.

Usnesení musí být žalovanému doručeno do vlastních rukou, náhradní doručení je vyloučeno. Usnesení nesmí být žalovanému doručeno dříve než žaloba. Jestliže se žalovaný bez vážného důvodu na výzvu soudu včas nevyjádří a ani ve stanovené lhůtě soudu nesdělí, jaký vážný důvod mu v tom brání, má se za to, že se vzdává práva účasti na projednání věci a že proti návrhu na navrácení dítěte, který je proti němu žalobou uplatňován, nemá námitek. O tom však musí být předem poučen.

V řízení o navrácení dítěte nemusí soud nařizovat jednání,

- a) jestliže se má za to, že žalovaný proti návrhu na navrácení dítěte nemá námitek (viz. výše uvedený odstavec), nebo
- b) lze-li ve věci rozhodnout jen na základě účastníky předložených listinných důkazů a účastníci se práva účasti na projednání věci vzdali, popřípadě s rozhodnutím věci bez nařízení jednání souhlasí nebo má-li se za to, že se účastníci práva účasti na projednání věci vzdali, nebo že s rozhodnutím věci bez nařízení jednání souhlasí (§ 101 odst. 4 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů).

Nejsou-li dány důvody zvláštního zřetele hodné, vydá soud rozhodnutí ve věci samé zpravidla do 6 týdnů od zahájení řízení; vydá-li soud rozhodnutí po uplynutí lhůty, uvede v odůvodnění rozhodnutí skutečnosti, pro které nebylo možné lhůtu dodržet. Soud může v rozhodnutí podmínit nebo podmíněně odložit navrácení dítěte, a to splněním přiměřených záruk žalobcem nebo vydáním rozhodnutí anebo učiněním jiných opatření orgány státu, do něhož má být dítě navraceno. V rozsudku soud účastníky poučí také o možnosti výkonu rozhodnutí odnětím dítěte.

V. Závěr

Uvážené rodičovství, ale i volba bydliště rodičů s dítětem/děťmi, dostatek kvalitních informací při rodičovských sporech a obezřetné jednání, je vhodnou prevencí případů mezinárodních únosů dětí.

VI. Seznam odkazů:

- Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí (ul. Josefská 15, 602 00 Brno, e-mail: info@umpod.cz, tel.: 542 215 522, fax: 542 212 836, www.umpod.cz)
- Městský soud v Brně, (ul. Rooseveltova 16, 601 62 Brno, tel.: 542 10 1111, e-mail: posta@msoud.rn.justice.cz)
- Ministerstvo zahraničních věcí ČR (Loretánské náměstí 5, 110 00 Praha 1, www.mzv.cz - seznam zastupitelských úřadů)
- Ministerstvo spravedlnosti ČR (ul. Vyšehradská 16, 128 00 Praha 2, www.justice.cz, seznam mnohostranných a dvoustranných smluv)
- Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR (ul. Na Poříčném právu 1, 128 00 Praha 2, www.mpsv.cz; nadřízený orgán Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí v Brně)
- Česká advokátní komora (ul. Národní 16, 110 00 Praha 1, tel.: +420 221 729 011, www.cak.cz)
- Asociace mediátorů ČR (K vodojemu 4, 150 00 Praha 5, e-mail: amcr@amcr.cz, www.amcr.cz)
- Evropská soudní síť v občansko-právních a obchodních záležitostech (informace o rozvodu, rodičovské zodpovědnosti, výživném, právní pomoci, atd. v jednotlivých zemích EU, www.ec.europa.eu/civiljustice, informace v českém jazyce)
- Haagská konference (seznam mezinárodních smluv, kontaktní údaje na jednotlivé ústřední orgány v jednotlivých zemích – <http://hcch.e-vision.nl>, pouze v anglickém a francouzském jazyce)

Vyřešeno!?

Vydalo Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR,
Na poříčním právu 1,
128 01 Praha 2, 2009